

ROLUL TINERILOR ÎN REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN TRANSILVANIA (ANCHETA KOZMA)

Succesoare a Revoluției Franceze de la 1789, Revoluția din 1848-1849 reprezintă fără îndoială o ridicare de proporții nemaîntâlnite până la acea dată, care a antrenat pături și clase sociale dintre cele mai diverse. Dintre acestea, intelectualitatea și tinerimea pot fi considerate autoare de drept ale revoluției, aportul acestora fiind factorul care l-a conferit coeziunea și caracterul democratic, în condițiile în care promovau naționalismul. Acest naționalism propunea libertatea, egalitatea și autodeterminarea pentru națiuni și pentru indivizii care le compuneau și, fiind opera intelectualilor, era normal și absolut necesar ca aceștia să-l promoveze, să-l difuzeze în rândul populației, ca pe un suport, un factor mobilizator, care să asigure legitimitate viitoarelor acțiuni revoluționare.

Din rândul acestor intelectuali face parte un număr mare de tineri, care, foarte receptivi la aceste idei de promovare a unui nou tip de comunitate, a egalilor în drepturi și obligații, au avut un rol deosebit în desfășurarea evenimentelor, imprimându-le un dinamism fără precedent. Din acest punct de vedere, studiosii români, în special cei transilvăneni, la care se va face referire în continuare, pot primi calificativul de „tineri revoltați și revoluționari”, ca să preluăm o sintagmă din studiul lui Sergio Luzzato, din volumul dedicat participării tinerilor la istoria Occidentului¹.

Ambiția tinerilor se justifica prin dârzenia caracteristică vârstei precum și prin faptul că sunt printre puținii care au acces prin intermediul studiului la ideile ce se vehiculau în Occident și care anunțau necesitatea revoluțiilor, în condițiile în care, în Țările Române, dar în special în Transilvania, relațiile din cadrul societății impuneau o schimbare majoră.

Aici, tinerii, având avantajul frecventării acestor cercuri în care era facilitat contactul cu exteriorul, devin conștienți de faptul că trebuie să preia asupra lor responsabilitatea luptei, cu atât mai mult cu cât celorlalte clase sociale, în special țăranimii le era îngădit dreptul de a se informa, acest lucru ducând la imposibilitatea ca aceștia din urmă să se organizeze efectiv și la ineficiența acțiunilor lor.

Rolul lor devine, în primul rând, acela de a elabora programe revoluționare și de a răspândi acele idei naționaliste în rândul populației, unde ecoul e cu atât mai mare cu cât acestea reprezintă în fapt o soluție viabilă în rezolvarea problemelor de ordin social specifice Transilvaniei. Efortul lor este remarcabil chiar în mijlocul satelor de munte unde, cunoscând tradiția, se folosesc de orice prilej pentru a dirija opțiunile țăranilor, în sensul că provoacă acele adunări locale în zilele de duminică sau cu ocazia altor întruniri specifice, adunări care, prin noutatea și problemele puse în discuție stârnesc interesul și evoluează spre adunările generale ale revoluției.

Meritul principal al tinerilor e acela că reușesc să se infiltreze în rândul comunităților unde menirea lor e de a mobiliza masele, iar cei existenți în comunitățile respective de mai mult timp au știut să-și creeze deja o imagine ce impunea respect prin funcțiile pe care le dețineau și să profite de acestea pentru a implementa în mod voit spiritul revoluției în rândul oamenilor simpli. Aceste acte desfășurate atât la sate cât și la orașe au scopul de a provoca agitație, de a mobiliza factorul românesc, iar consecința lor firească este răspunsul autorităților maghiare, care vor face tot posibilul să liniștească spiritele, în acest sens declanșând în primele faze anchete pentru pedepsirea instigatorilor.

Cel mai bun izvor în acest sens este Ancheta Kozma, desfășurată în Munții Apuseni între 14 iunie și 20 iulie 1848, condusă de consilierul Kozma Pal, care, în urma chestionărilor a sute de persoane considerate suspecte sau capabile de a oferi informații de orice fel, evidențiază ca acuzați multe persoane cu titlul de instigatori, dintre care majoritatea tineri, până în 40 de ani. Pot fi numiți aici: Simion Balint, preot greco-catolic din Roșia Montană, Nicolae Fodor, preot ortodox din Cărpiniș, Ioan Buteanu, avocat din Abrud, Avram Iancu, avocat din Vidra, frații Ioan și Nicolae Corcheș, Iosif

¹ J. C. Caron, D. Fabre ș.a., *Istoria tinerilor în Occident, 2. Perioada contemporană*, coordonată de Giovanni Levi și Jean-Claude Schmitt. Traducere de Maria Zbârcea, Iași, Institutul European, 2001, p. 231 sqv.

Moga, avocat din Baia de Arieș, Gheorghe Balea, notar din Bistra, Ilie Cojocariu, preot ortodox din Roșia Montană și alții².

Ceea ce li s-a imputat acestor așa numiți instigatori este faptul că au profitat de pozițiile lor în cadrul comunității, pentru a îndemna cu ocazia unor adunări sau discursuri ținute ocazional, la violență, masele românești, în special împotriva maghiarilor și, implicit, împotriva organelor administrației din zona respectivă.

Ancheta reprezintă din acest punct de vedere un veritabil izvor istoric pentru descoperirea acestor tinere personalități cu rol foarte important în evenimentele premergătoare revoluției propriu-zise, personalități ce vor acționa și mai târziu, în pofida restricțiilor impuse chiar a arestărilor la care au fost supuse. În această ordine de idei, un exemplu relevant este situația celor doi viitori tribuni: Simion Balint și Iosif Moga, care, eliberați după 19 septembrie, printr-un ordin al consilierului guvernamental Vaj, își vor continua cu brio misiunea pe care și-au asumat-o în desfășurarea revoluției³.

Ceea ce deranjează, însă, este modul în care a fost realizată Ancheta Kozma, și anume faptul că în strângerea informațiilor s-a chestionat un număr foarte mare de persoane din toate categoriile populației, deși relevanța lor era prea mică. S-a ținut cont de toate declarațiile celor interogați, chiar dacă majoritatea se bazau pe zvonuri, pe fabulații cu privire la evenimentele la care tinerii români luaseră parte. Li s-au atribuit uneori, pe nedrept, iscarea unor conflicte soldate apoi cu numeroase victime, chiar când unii dintre aceștia încercau pacificarea spiritelor, în condițiile în care unii români înțelegeau greșit mesajul revoluționar și încercau astfel să-și rezolve conflicte mai vechi, care nu aveau nici o legătură cu dezideratele urmărite⁴. Faptul este cu atât mai trist cu cât unii dintre românii interogați, deși participaseră la acțiuni de instigare împreună cu cei amintiți mai sus, nu recunosc și mai mult, de frica autorităților ajung să-i denunțe pe unii ca Avram Iancu, Ioan Buteanu, Simion Balint etc.

Ancheta scoate la lumină, deși în mai multe cazuri în mod indirect, mărturii certe despre cum a fost pregătit poporul pentru autoapărare de către revoluționarii români din Munții Apuseni, îndeosebi de către Avram Iancu și, mai mult, demonstrează foarte clar că încă din primăvară se conturau liderii revoluției române, în special din rândul tineretului intelectual atașat aspirațiilor naționale, al cărui rol se afirma în prim planul revoluției prin atitudini hotărâte, curajoase. Un fapt foarte important atât pentru descrierea impactului evenimentelor din primăvara lui 1848 cât și pentru a arăta implicarea tinerilor în revoluție, îl constituie întrunirea de la Cluj, din 27 martie, la care au participat Ioan Buteanu, Florian Micaș și Ioan Suci, continuată cu adunările de la Abrud, din 3 aprilie, și de la Câmpeni, desfășurată trei zile mai târziu. Alți tineri, care se remarcă în aceasta perioadă cât și după adunarea de la Blaj, în Munții Apuseni, sunt: din Câmpeni juriștii Iosif Sterca Șulutiu și Aviron Telechi, gimnaziștii Petre Ionette, Clemente Aiudeanu și avocatul Dumitru Moga, iar din Bistra juriștii Vasile Fodor și Dionisie Darabant.

Tinerii din Munții Apuseni, alături de alții de seama lor din celelalte comitate ale Transilvaniei, au avut meritul remarcabil de a mobiliza pentru adunările de la Blaj din 30 aprilie, 15 mai precum și pentru cea începută în 15 septembrie, un număr impresionant de români. De asemenea și pe acela de a participa la elaborarea programelor acestor adunări și mai mult, de a explica prevederile respective poporului adunat acolo. Un fapt demn de remarcat este acela ca, după sancționarea de către Împărat a Uniunii Transilvaniei cu Ungaria din 11 iunie și după declanșarea terorii împotriva românilor ce participaseră la adunările anterioare, aceștia din urmă reacționează în mod neașteptat și, sub conducerea lui Avram Iancu și a tinerilor săi colaboratori, plănuiesc o răscoală în munți în jurul datei de 17 iunie. Ideea este cu atât mai importantă cu cât este demonstrată și de rezultatele obținute în urma Anchetei Kozma, prin care s-a dovedit faptul că Avram Iancu a redactat în această perioadă un "Apel către români", pentru insurecționarea Apusenilor și a comitatelor învecinate, trimițând în acest scop emisari în Zarand și în zonele respective. În acest moment sunt reținuți de poliție 11 tineri colaboratori ai săi, precum Simion Balint, Gheorghe Ilisia, Iosif Moga sau

² *Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Editura Fundației Culturale Române, 1998, p. 230.

³ Liviu Maior, *Revoluția de la 1848, românii și ungarii*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 159.

⁴ *Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Editura Fundației Culturale Române, 1998, p. 27.

frații Corcheș, însa sunt eliberați în data de 19 septembrie 1848 ca urmare a presiunilor românilor și a încercării autorităților de a pacifica spiritele .

Adunarea din toamna lui 1848, care începe în 15 septembrie și durează până în 18 a aceleiași luni, are o semnificație deosebită pentru că în cadrul acesteia se produce un eveniment foarte important, și anume contestarea Comitetului Național și a președintelui Andrei Șaguna de către tinerii revoluționari. Mai mult, când rolul comitetului se diminuează foarte mult, aceștia din urmă hotărăsc să preia conducerea revoluției și să treacă la lupta armată. Atingând punctul culminant, tinerii decid astfel declanșarea războiului ca dovada a radicalismului lor, impun Adunării atribuții de natură constituțională ce însemnau asumarea unei guvernări prin decrete, și trec la reorganizarea Comitetului Național Român, fiind astfel demiși membrii aleși în mai, în frunte cu episcopul Ioan Lemeny. Dintre cei nou desemnați se remarcă Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian, Timotei Cipariu, Florian Micaș, Iovian Bran etc. Adunarea din septembrie devine acum exclusiv produsul tinerei generații, astfel că, prin hotărârile adoptate se deschide o nouă etapă în procesul revoluționar, prin unificarea centrelor revoluționare, prin strângerea legăturilor între conducători și masele de țărani și prin faptul că va constitui forul politic ale cărui decizii vor fi respectate și aplicate de toți românii. Aceasta s-a putut realiza prin hotărârea cu care românii vor trece acum la preluarea puterii pe baza principiului majorității. Rolul și responsabilitatea tinerilor în revoluție devin acum din ce în ce mai mari, astfel că, doi dintre aceștia: Alexandru Bătrâneanu, un apropiat al lui Bărnuțiu, și Vasile Simonis își găsesc sfârșitul tragic la Cluj în aceeași toamnă, în urma judecării aplicate de un tribunal de sânge. Alexandru Bătrâneanu, de profesie învățător, numit apoi prefect, este printre primii care trec la punerea efectivă în aplicare a programului revoluției. Astfel, a organizat în satul Trata, în 2 octombrie, o adunare populară unde a explicat țăranilor sensul deciziilor luate la Blaj și a proclamat înarmarea lor, iar peste o săptămână, când aduna locuitorii a 11 sate la Cătina, este prins de o unitate militară și apoi ucis la Cluj, alături de celălalt tânăr amintit mai sus. Un alt exemplu remarcabil este Vasile Pop din Nasna, în vârstă de numai 21 de ani, arestat în 10 octombrie, când încerca să ridice satele în calitate de tribun. Este astfel reținut și executat 2 zile mai târziu, la Târgu Mureș, deși la auzul veștii reținerii sale, câteva mii de români au alcătuit un protest pentru eliberarea sa.

Tinerețea revoluționarilor români este dovedită și de faptul că mulți dintre prefecti sau tribuni au fost luați chiar de pe băncile școlilor superioare sau erau proaspeți absolvenți. Cel mai tânăr avea 19 ani și se chema Iacob Popa, iar cel mai vârstnic Ioan Bran, de 31 de ani. Tinerețea lor a imprimat dinamism și radicalism procesului revoluționar, ducând o politică bazată pe forța exemplului și sacrificiului personal atât în probleme de natură umană cât și politico-administrativă. Acești foști elevi, pe care Comitetul îi numește „abia ieșiți dintre pereții teoriilor scolastice”, își asumă o responsabilitate imensă față de oamenii pe care îi conduc, față de națiunea română pentru care își jertfesc viața⁵.

Dintre acești prefecti numiți de Comitet și confirmați de comanda austriacă, se remarcă: Avram Iancu, Axente Sever, Ion Buteanu, Petre Dobra, Simion Balint, Constantin Romanu-Vivul, D. P. Marțian, Nicolae Vlăduțiu, Vasile Moldovan etc. Aceștia își alegeau viceprefecti, tribuni și vicetribuni, iar unii prefecti, precum Avram Iancu sau Ion Buteanu, apar la sfârșitul anului implicați mai mult în operațiuni militare decât în administrarea prefecturilor, în condițiile în care evenimentele o împuneau.

Demersul lor politic din primăvara lui 1849 a fost conceput într-o manieră proprie, marcată de spiritul revoluționar ce caracterizează concepțiile lor democratice. Astfel, în condițiile în care în această perioadă Sibiul este ocupat de trupele generalului Bem și este desființat Comitetul permanent, locul acestuia din urmă este luat de *Consiliul din munți*, astfel că Iancu devine acum conducătorul revoluției române din Transilvania⁶.

În noua ipostază, de reținut este faptul că semnează acum ordinele cu titulatura de “general”, iar Corcheș cu cea de “maior”, iar în luptele efective se remarcă tinerii: Clemente Aiudeanu, Ioan Deac, Aviron Telechi, Dionisie Sterca Șuluțiu etc. Evenimentele devin tragice în momentul în care Petru Dobra și Ion Buteanu sunt prinși și executați, la acestea adăugându-se și destinele tragice ale lui Constantin Romanu-Vivul și Alexandru Ticudi. Primul, prefect al Legiunii a XII-a din zona dintre

⁵ *Ibidem*, p. 309.

⁶ *Ibidem*, p. 355.

Reghin și Bistrița a fost prins la începutul lui ianuarie și transportat la Târgu Mureș, unde a fost supus unui regim de detenție. Personalitatea sa a atras simpatia ungarilor, astfel că a fost scos din închisoare pentru a fi trimis la Debrețin, însă în apropierea localității Sângiorgiu de Pădure, fiind așteptat de o mulțime de unguri înarmați, a fost ucis, jefuit și aruncat într-un șanț. Alexandru Ticudi, studentul din anul II de la seminarul din Blaj, totodată tribun în prefectura lui Axente Sever, a fost ucis la începutul lunii ianuarie, la doar 21 de ani, neputându-și duce la capăt misiunea grea pe care o avea de îndeplinit. Mai mult, la sfârșitul revoluției, cei mai importanți conducători, precum Avram Iancu, Axente Sever sau George Barițiu vor suferi multiple persecuții, fiind suspectați de planuri daco-romaniste. Aceste „suspectări” își aveau rostul pentru că, deși revoluția nu și-a atins pe moment scopurile, realizarea sa cea mai de preț a constat în faptul că a promovat naționalismul, care, în competiția sa cu liberalismul a învins și, mai mult, a creat premise suficiente pentru ce va urma peste puțin timp, și anume înfăptuirea Unirii.

Chiar dacă în Transilvania acest act nu a fost posibil decât mai târziu, tinerii conducători au înțeles perfect necesitatea unei colaborări între românii de pretutindeni și, mai mult, aceste planuri daco-romaniste în care ei credeau ne îndreptătesc să-i apreciem în calitate de buni români, ce luptau încă de pe atunci pentru unitate națională, într-un context în care obiectivul principal era libertatea viitoarelor generații.

De altfel, participarea generației de tineri studiosi români la Revoluția de la 1848 din Transilvania va fi recunoscută și de cercurile oficiale ale Imperiului. Din acest punct de vedere este grăitoare lista cu intelectuali români din Transilvania alcătuită în anul 1849 și prezentată autorităților austriece⁷. Este o dovadă în plus a implicării intelectualilor români – cu precizarea că, un procent foarte mare din ei erau tineri sub 40 de ani – la evenimentele care au marcat destinul modern al românilor.

BOGDAN ALIN FLOREA
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

YOUTH OF THE 1918 REVOLUTION IN TRANSYLVANIA (THE KOZMA INVESTIGATION)

SUMMARY

The author wishes to highlight the fact in Transylvania of the year 1848, revolutionary movements are the result of a tremendous effort of the intelligentsia and especially of the young one under 40. In this respect, the author wanted to look into an extremely important historic source – the Kozma Investigation, which actually represents a measure taken by the Magyar authorities of that time and whose objective was to discover the Romanians who could be made responsible for the agitations of the spring of 1848 in the Apuseni Mountains. Through the research of lists and of the evidence recorded by the investigation, it has been proved exactly that the medium that carried the revolutionary message was the youth. Further on, we follow the line of events highlighting these young people's destinies as well as the destinies of others from other Transylvanian counties, who played decisive roles in the development of those events. Thus, this paper wishes to be a eulogy of the ambition and spirit of responsibility displayed by these remarkable personalities who were perfectly aware of the necessity of taking leadership of such a struggle, especially as, for many of them, it meant the supreme sacrifice.

⁷ Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția română din Transilvania în anii 1848-1849*, vol. II, Sibiu-Cluj, 1945-1946.